

Multiperspektivita v DEJEPISE

Žijeme v pluralitnom svete. Obklopujú nás mnohé národy, mnohé náboženstvá, svetonázory, mnohé kultúry, ktoré sa prelínajú, inšpirujú alebo naopak odmietajú a bojujú medzi sebou. Na každú otázku sa nájdu rôzne odpovede jednotlivcov alebo skupín, ktoré sa od seba líšia tak ako ich príslušníci. S tým, s čím sa okolitý svet vyrovnáva už desaťročia, na Slovensku len začíname. Stretávame sa s inakosťou.

O dejinách z rôznych pohľadov

Ešte stále sa rieši rómska otázka, a už sa črtajú ďalšie, na ktoré budeme musieť skôr či neskôr hľadať odpovede. Ako sa vyrovnáme s nekresťanskými náboženstvami? Ako zareagujeme na prísťahovalcov z krajín bývalého Sovietskeho zväzu alebo z východnej Ázie? Sme pripravení na náboženskú, rasovú a kultúrnu odlišnosť? Na prvý pohľad sa zdá, že je to problém skôr rodičov a výchovy ako dejepisu. Ale to je omyl. V škole sa prvý raz stretávame s inými civilizáciami, kultúrami a národmi a práve tu žiaci nasávajú názory, ktoré v sebe poniesú celý život. Za všetky jeden príklad. Veľký celok svetových a slovenských dejín vyplňajú boje proti moslimským civilizáciám. Zvyčajne sa problém vyučuje podľa schémy: vznik islamu, križiaci, osmanská expanzia, Osmaní v strednej Európe a ich vytlačenie z nej. Z pohľadu slovenských dejín vyzerá schéma takto: osmanskí agresori, brániaci sa Európa, až kým v 16. storočí nenastane obrat a nepriateľ sa nevytláči zo srdca Európy. V súvislosti s moslimsko-kresťanskými konfliktmi v bývalej Juhoslávii a najnovšie s terorizmom vzniká u študenta predstava prirodzeného nepriateľa Európy. Do tejto predstavy patria obyvatelia krajín za Bosporom a ich meno splyva v osmansko-turecko-moslimsko-teroristickom pojmovom guláši. Moslim bol v tejto pokrivenej optike vždy nepriateľom Európy, jej kultúry a náboženstva. Od tohto názoru je už len krok k zovšeobecneniu, vytvoreniu historickej nevyhnutnosti, ktorej výsledkom je vedomý alebo podvedomý odpor k cudzej kultúre, ktorý siaha nielen do minulosti, ale aj do prítomnosti. Tak sa môže stať, že z jednej pokrivenej perspektívy vzniknú xenofóbne a rasistické myšlienky, ktoré vyúsťia do názoru, že moslimov ako prirodzených nepriateľov Európy sa v lepšom prípade treba báť, v horšom ich treba vyhnať. Je síce

pravda, že v učive všeobecných dejín sa nachádzajú aj kapitoly venované krajinám s moslimským náboženstvom, ale tu znova ide o pohľad odtrhnutý od dejín Slovenska a Európy. A nie je to iba problém vzťahu k moslimom. V jednostrannom pohľade na dejiny sa do podobných problémov dostávajú aj vzťahy medzi národmi alebo inými kultúrami. A na to dejepis môže a musí zareagovať.

Multiperspektivita

Zásada multiperspektivity vo vyučovaní dejepisu je jednou z možností, ako do jednostranného pohľadu na dejiny dostať aj odlišné pohľady. Multiperspektívny pohľad totiž nesleduje udalosť len z jednej, ale z viacerých strán. Je samozrejmé, že na udalosti pozeráme v prvom rade z našej perspektívy. Človek ich vníma na základe svojich názorov, svetonázoru, politickej orientácie, ale aj cez svoje predsudky a očakávania. Avšak takýto pohľad na svet je len čiastkový. Dáva síce istotu jednoznačnosti, ale zároveň aj klamlivé presvedčenie, že jestvuje iba jedna jediná správna perspektíva. Multiperspektívny pohľad ukazuje problémy vo väčšej úplnosti, obohacuje nás o nové pohľady a zároveň rozširuje naše možnosti rozhodovania. Okrem toho nám umožňuje vykročiť z rámca tradičných, nereflektovaných pohľadov na problémy. Lenže pohľad z inej perspektívy vôbec nie je jednoduchý. Vyžaduje si cvik, cibrenie schopnosti byť empatický, ktorá umožní zmenu perspektívy. A dejepis je ideálnym cvičiskom na jej posilňovanie.

Multiperspektivita rozbíja koncepciu jediných dejín. Pomocou nej sa rozvíjajú odlišné pohľady na svet, ktoré si nenárokujú na absolútnu pravdivosť. Ukazuje udalosti z rôznych uhlov pohľadu, ktorých kritickou analýzou sa žiaci priamo počas výučby do-

stanú k možnému rozriešeniu záhady toho, ako to vlastne bolo. Je síce pravda, že si to môžu prečítať aj v učebnici, napísanej profesionálnymi historikmi, ktorých závery sú azda bližšie k pravde, ale pre žiaka sú cennejšie vedomosti, ktoré získal sám svojím kritickým prístupom, ako tie, ktoré mu boli ponúknuté už hotové. Dejiny poskytujú množstvo materiálu, ktorý môže byť použitý na cvičenie v multiperspektívnom nazeraní. Vojnové konflikty, sociálne zápasy, vzťahy národných štátov sú ideálnym materiálom. Dobré poslužia aj rôzne mierové konferencie, na ktorých sa zúčastňovali politici a diplomati rôznych krajín s odlišnými cieľmi a motiváciami. Iným príkladom môže byť vojnový konflikt, v ktorom obe strany legitimizovali svoje konanie a odsudzovali nepriateľa. Odlišné pohľady národných štátov na dejiny tiež poskytujú pestré množstvo materiálu. Taký môže byť príchod Maďarov do strednej Európy z pohľadu Slovákov, Maďarov, ako aj nezainteresovaného pozorovateľa.

Prínos tohto prístupu je nielen na úrovni vedenia, ale aj na úrovni kompetencií. Žiaci si prácou s prameňmi rozvíjajú kritické myslenie. Okrem toho sa cvičia aj v schopnosti empatie, teda vcitovania sa do roly pozorovateľa konkrétnej udalosti a tým, že ju cez optiku tejto roly znova interpretujú, menia perspektívu svojho pohľadu na pohľad druhého. A to sú kompetencie, ktoré sú v dnešnom svete plnom inakosti viac ako potrebné.

Objektivita v dejepise

Proti tomuto prístupu sa často používa jedina námietka. Podľa jej zástancov je dejepis predovšetkým mladší brat historiografie, ktorá by mala poskytovať objektívne informácie o minulosti. Preto aj dejepis musí byť objektívny. Pohľad na udalosť z viacerých strán vraj žiaka len zmätie a nebude vedieť, čo si o tom všetkom vlastne má myslieť. Domnievam sa, že tento postoj svet zjednodušuje, a to z jedného dôvodu: človek je v zajať vlastnej subjektivity a ani historik so svojimi silnými nástrojmi metódy historiografie ju nedokáže prekročiť. Musí sa zmieriť s tým, že sa k pravde v najlepšom prípade približuje, ale nikdy ju nedosiahne. Multiperspektivita v histórii k pravde približuje, pretože ukazuje udalosti vo väčšej úplnosti ako jedna perspektíva. Rovnako je to v bežnom živote. Klamali by sme samých seba, ak by sme tvrdili, že iný pohľad ako náš nejestvuje, alebo ak by sme sa považovali za zdroj absolútnej pravdy. Okrem toho dejepis môže byť zdrojom aj iných vedomostí ako vedomostí o tom, čo sa v minulosti stalo. Minulosť poskytuje úžasnú materiu, ktorá sa dá transformovať aj do niečoho omnoho dôležitejšieho pre život, ako sú fakty. Ide o kompetencie alebo schopnosti, ktoré žiakom a študentom umožnia orientáciu v dejinách a v súčasnom svete. Tieto sa nemusia využívať len pri putovaní minulosťou, ale aj v ostatných oblastiach života. Dejepis tu hrá nielen rolu sprievodcu poznávaním